

**РАДЯНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ ЯВИЩА ДИТЯЧОЇ
БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ
РАДЯНСЬКОЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ**

Історична обстановка у 1920-ті рр. в Україні, була досить складною. У країні склалася політико-економічна ситуація, яка призвела до появи такого соціального явища, як дитяча безпритульність, що, поза всяким сумнівом, є соціально-психологічним явищем. Основні заходи, проведені державними органами та громадськими організаціями для порятунку молодого покоління неодноразово привертали увагу науковців.

Історіографію феномену дитячої безпритульності у 1920-ті рр. можна поділити на два самостійні періоди – радянська та сучасна українська історіографія. Перший період охоплює час від початку 50-х до кінця 80-х років, а другий період – з початку 90-х і до сьогодні. Предметом даного дослідження є перший період – радянська історіографія.

Проблематика історії дитячої безпритульності в Україні розпочала досліджуватися ще безпосередньо в ході її подолання. Перші праці з'являються в середині 20-х рр. У цих роботах висвітлювались історичні, правові, соціологічні, педагогічні та психологічні аспекти проблеми. Означена література за своїм характером не може вважатися суто історичною, адже це були, здебільшого, звіти про проведену роботу, доповіді на різного роду конференціях, де обговорювались проблеми подолання безпритульності. Більшість з цих праць є скоріше суспільствознавчими, аніж суто історичними.

Проблематика історії дитячої безпритульності в Україні розпочала досліджуватися від початку 50-х років. Історіографічна спадщина цього періоду характеризується появою перших наукових досліджень. П.П. Серєда [7] та С.М. Чех [10] здійснили аналіз педагогічних форм роботи з безпритульними дітьми в СРСР. У цей же період було підготовлено і перше дисертаційне дослідження на

матеріалах України С.С. Коваленко [4], в якому вона розглянула досвід виховної роботи в дитбудинках. З др. пол. 50-х й до кінця 80-х років з'являється ряд наукових праць присвячених означеній проблемі в СРСР, зокрема й в Україні. Це дослідження О.О. Гусака [2], М.М. Черняка [9] та В.І. Чуба [11]. В їхніх працях наведено фактичний матеріал, проаналізовано форми та методи боротьби з цим соціальним явищем, висвітлено еволюцію формування законодавчої бази з питань порятунку дітей. Негативним є те, що ці праці знаходяться у полоні ідеологічних догм даного періоду. У роботах возвеличується ведуча роль компартії у подоланні безпритульності.

У 70-х рр. побачили світ наукові статті Т.П. Бібанова [1] та І.О. Кліцакова [3], де аналізувалась нормативно-правова база захисту дитинства. У кінці 80-х рр. з'явилася книга А.П. Хмельницької «Спасенное детство» [8], в якій вона розкриває причини та наслідки безпритульності в зазначений період у зв'язку з історичною епохою, аналізує дії окремих органів боротьби з цим соціальним лихом, показує широку, розгалужену систему дитзакладів, діючих у 20-ті рр. у СРСР. Але дослідниця надмірно ідеалізує роль партії в подоланні безпритульності, а приведені факти не завжди відповідають дійсності, що псує загальне враження від роботи.

Поява перших критичних робіт щодо питань дитячої безпритульності 20-30-х рр. пов'язана з перебудовою. З'явилися роботи вітчизняних істориків С.В. Кульчицького та Є.П. Шаталіної [5], О.Н. Мовчан [6]. Роботи цих авторів стали наступним кроком у вивченні істориками причин виникнення та проблеми подолання дитячої безпритульності та бездоглядності.

Отже, радянська історіографія характеризується заідеологізованістю, що виражалась у пануванні принципу класовості, партійності та відсутності узагальнюючого критичного підходу при дослідженні означеної проблеми.

Література

1. Бибанов Т.П. Общество «Друзья детей» / Т.П. Бибанов // Вопросы истории. – 1985. - №12. – С.166–168.

2. Гусак А.А. Комсомол – помощник Коммунистической партии в борьбе с детской беспризорностью на Украине (1921-1928 гг.): автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук / А.А. Гусак. – Днепропетровск, 1976.
3. Кліцаков І.О. Парти́йне керівництво ідейно-політичним вихованням вчительства / І.О. Кліцаков // Український історичний журнал. - 1967. - № 3. – С. 90-111.
4. Коваленко С.С. История возникновения и развития детских домов в Украинской ССР в период с 1917 по 1929 гг.: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук / С.С. Коваленко. – К., 1954.
5. Кульчицький С.В. Становище дітей на Україні у 1931–1933рр. (Документи, розповіді) / С.В. Кульчицький, Є.П. Шаталіна. – К.: Вища школа, 1989. – 26 с.
6. Мовчан О.Н. Іноземна допомога голодуючим України в 1921-1923 рр. / О.Н. Мовчан // Український історичний журнал. - 1989. - № 10. – С. 77-84.
7. Середа П.П. Педагогические основы предупреждения безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук / П.П. Середа. – К., 1974.
8. Хмельницкая А.П. Спасенное детство / А.П. Хмельницкая. – М.: Моск. Рабочий, 1987. – 128 с.
9. Черняк М.М. Коммунистическая партия - организатор охраны здоровья и коммунистического воспитания подрастающего поколения (1917-1923 гг.): автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук / М.М. Черняк. - М., 1970.
10. Чех С.М. Мероприятия Коммунистической партии и Советского правительства по борьбе с детской беспризорностью в период восстановления народного хозяйства СССР (1917-1925 гг.): автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук / С.М. Чех. – К., 1953.
11. Чуб В.И. Деятельность Коммунистической партии Украины по ликвидации беспризорности в годы новой экономической политики: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук / В.И. Чуб. - Х., 1985.